

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Grażyna Węgrzyn

Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtłyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tłoczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Jarosław Wolkonowski

Uniwersytet w Białymstoku

e-mail: wolkonowski@uwb.edu.pl

PRZYCZYNY I STRUKTURA EMIGRACJI OBYWATELI POLSKI PO AKCESJI DO UE

CAUSES AND STRUCTURE OF EMIGRATION OF POLISH CITIZENS AFTER THE ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

DOI: 10.15611/pn.2015.401.54

Streszczenie: Proces emigracyjny jest skomplikowanym zjawiskiem, gdyż składa się z emigracji krótkookresowej (od 3 do 12 miesięcy) i długookresowej (powyżej 12 miesięcy). Utrudnienia w badaniu tego zjawiska polegają na tym, że brakuje wiarygodnych danych dotyczących krótkookresowej i długookresowej emigracji. Większość emigrantów w Polsce stanowią osoby w młodym wieku i ich wyjazdy mają przede wszystkim zarobkowy charakter. W artykule przeanalizowano poziom emigracji i imigracji, zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika emigracji według województw, przedstawiona została sylwetka emigranta (pobyt stały) – płeć, wiek, wykształcenie oraz przyczyny emigracji, kraje docelowe i transfery pieniężne. Analiza tych badań sprowadza się do następujących wniosków: 1. Wielkość emigracji w badanym okresie była znacząco większa niż imigracji, stąd wynikł ubytek ludności, który rzutował na sytuację demograficzną kraju; 2. Emigranci z Polski są w większości młodymi ludźmi w wieku 20–34 lat i dobrze wykształceni; 3. Analiza zróżnicowania przestrzennego emigracji na stały pobyt ukazała regiony wzmożonej emigracji (woj. opolskie i śląskie) oraz wzrastającą dynamikę zmian wskaźnika emigracji; 4. Krajami docelowymi emigrantów z Polski są przede wszystkim Niemcy i Wielka Brytania.

Słowa kluczowe: emigracja, struktura emigracji, przestrzenne zróżnicowanie, Polska.

Summary: The process of emigration is a complex phenomenon, because it consists of short-term emigration (3 to 12 months) and long term (over 12 months). The main difficulty in studying this phenomenon is due to the fact that in Poland only migration for permanent residence, which is part of a long-term emigration, is monitored. Thus there is distinct lack of reliable data for short-term and long-term emigration. Young people constitute the majority of emigrants in Poland and their trips are primarily of profit-making nature. Such a situation results in new economic theories of migration which are based on behavioural strategies and types of emigrants. The article analyzes the level of emigration and immigration and spatial differentiation rate of emigration by voivodeship. It also presents characteristics of an average emigrant (permanent residence) – sex, age, education, and identifies the causes of emigration, as well as the target countries. The analysis of these studies leads to the following conclusions: 1. The size of emigration in the studied period was significantly greater than immigration,

which resulted in the loss of population, hence making impact on the demographic situation of the country; 2. In the initial period, most emigrants were men, but in the second part of the period the situation evened out; 3. Young (aged 20-34), well-educated people form the majority of Polish emigrants; 4. The analysis of spatial differentiation of emigration for permanent residence indicates the regions of the most intense emigration (Opole and Silesia voivodeships) and the increasing dynamics of emigration rate; 5. Germany and the UK are the main countries of destination of Polish emigrants.

Keywords: emigration, immigration structure, spatial differentiation, Poland.

Emigranci są straconym pokoleniem

Prof. Krystyna Iglicka-Okólska

1. Wstęp

Według prawa krajowego w Polsce migracje podzielone zostały na krótkookresowe (od 3 do 12 miesięcy tzw. pobyt czasowy) i długookresowe (pobyt powyżej 12 miesięcy). Do migracji długookresowych zalicza się migracje na pobyt stały¹. Polska od prawie pięćdziesięciu lat odnotowuje negatywne saldo zagranicznej migracji na pobyt stały. Przyczyną tego stanu jest mniejsza liczba osób deklarujących przyjazd do kraju na pobyt stały od liczby osób, które wyjechały w danym roku z kraju na pobyt stały do innego państwa. Emigracja z pobytym stałym wymaga zadeklarowanie wyjazdu z kraju na pobyt stały do innego kraju, co nie jest wymagane przy długookresowej emigracji. Na skutek większej emigracji niż imigracji do kraju liczba emigrantów z Polski mieszkających na początku XXI wieku poza granicami kraju zaczęła rosnać.

Celem artykułu jest zbadanie przyczyn emigracji obywateli Polski, analiza jej poziomu oraz struktury po akcesji do UE. Główna teza badawcza sprowadza się do zweryfikowania stwierdzenia, że emigracja obywateli Polski po wstąpieniu do UE ma przede wszystkim charakter zarobkowy, co ma przełożenie na strukturę i poziom tej emigracji.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało otwarcie rynku pracy w maju 2004 roku w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Szwecji, a kilka lat później również w innych krajach UE. To jeszcze bardziej spotęgowało proces migracyjny z Polski do wysoko rozwiniętych krajów UE. Kryzys w Europie w latach 2008–2010 nieco powstrzymał i zmniejszył rozmiary emigracji z Polski, jednak wraz z poprawą sytuacji gospodarczej w Europie w latach 2011–2013 wielkość emigracji z Polski zaczęła dynamicznie rosnać. W końcu 2014 roku GUS podał szacunkowe wartości wielkości emigracji z Polski na pobyt czasowy, które wywołały konsternację i zamieszanie.

¹ Migracje związane ze zmianą miejsca zamieszkania na pobyt stały. W świetle prawa polskiego migracje związane z dokonaniem w biurze ewidencji ludności: zameldowania na pobyt stały po przybyciu z innego miejsca w kraju lub z zagranicy oraz wymeldowania związanego z wyjazdem za granicę na pobyt stały; <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/846.pojecie.html>.

Tabela 1. Migracja (GUS pobyt stały) w okresie 1982–2013 i długookresowa migracja (Eurostat) w okresie 1998–2013

GUS, migracja z pobytem stałym							Eurostat długookresowa migracja			
Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo	Rok	Emigracja	Imigracja	Saldo	Emigracja	Imigracja	Saldo
1982	32 038	900	-31 138	1998	22 177	8 916	-13 261	21 113	8 532	-12 581
1983	26 381	540	-25 841	1999	21 536	7 525	-14 011	21 536	7 525	-14 011
1984	17 401	1 559	-15 842	2000	26 999	7 331	-19 668	26 999	7 331	-19 668
1985	20 578	1 623	-18 955	2001	23 368	6 625	-16 743	23 368	6 625	-16 743
1986	29 008	1 881	-27 127	2002	24 532	6 587	-17 945	24 532	6 587	-17 945
1987	36 436	1 856	-34 580	2003	20 813	7 048	-13 765	20 813	7 048	-13 765
1988	36 291	2 052	-34 239	2004	18 877	9 495	-9 382	18 877	9 495	-9 382
1989	26 645	2 230	-24 415	2005	22 242	9 364	-12 878	22 242	9 364	-12 878
1990	18 440	2 626	-15 814	2006	46 936	10 802	-36 134	46 936	10 802	-36 134
1991	20 977	5 040	-15 937	2007	35 480	14 995	-20 485	35 480	14 995	-20 485
1992	18 115	6 512	-11 603	2008	30 140	15 275	-14 865	74 338	47 880	-26 458
1993	21 376	5 871	-15 505	2009	18 620	17 424	-1 196	229 320	189 166	-40 154
1994	25 904	6 904	-19 000	2010	17 360	15 246	-2 114	218 126	155 131	-62 995
1995	26 344	8 121	-18 223	2011	19 858	15 524	-4 334	265 798	157 059	-108 739
1996	21 297	8 186	-13 111	2012	21 200	14 583	-6 617	275 603	217 546	-58 057
1997	20 222	8 426	-11 796	2013	32 103	12 199	-19 904	276 446	220 311	-56 135

Źródło: http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosci/Głównie_kierunki_emigracji_i_imigracji_w_latach_1966-2008; http://stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=698214&p_token=0.8109562705948075; http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi2&lang=en.

Tabela 2. Szacunek emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004–2013 (liczba osób w tysiącach przebywających za granicą w końcu roku)

Kraj przebywania	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	1 000	1 450	1 950	2 270	2 210	2 100	2 000	2 060	2130	2 196
Europa	770	1 200	1 610	1 925	1 887	1 765	1 685	1 754	1816	1 891
UE	750	1 170	1 550	1 860	1 820	1 690	1 607	1 670	1720	1789
Wielka Brytania	150	340	580	690	650	595	580	625	637	642
Niemcy	385	430	450	490	490	465	440	470	500	560
Irlandia	15	76	120	200	180	140	133	120	118	115
Holandia	23	43	55	98	108	98	92	95	97	103
Włochy	59	70	85	87	88	88	92	94	97	96
Francja	30	44	49	55	56	60	60	62	63	63
Hiszpania	26	37	44	80	83	84	48	40	37	34
Pozostałe kraje UE	62	130	167	160	165	160	162	164	171	176
Pozostałe kraje	20	30	60	65	67	75	78	85	96	102
w tym: Norwegia	b.d.	b.d.	b.d.	36	38	45	50	56	65	71

Źródło: Z. Kostrzewa, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2013*, GUS, Warszawa 2014, s. 3.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 2 wykazuje, że przedstawiona według GUS-u szacunkowa wielkość emigracji z Polski na pobyt czasowy znacznie przekracza wielkości sumaryczne zawarte w tabeli 1, przedstawiające liczby emigrantów na pobyt stały (według GUS-u) i liczbę obywateli Polski znajdujących się w długookresowej emigracji (według Eurostatu). Różnice wielkości oraz odmiany emigracji pokazują skomplikowaną strukturę tego zjawiska. Z danych zawartych w tej tabeli wynika, że krajami docelowymi emigrantów z Polski są przede wszystkim Niemcy i Wielka Brytania – liczby emigrantów z Polski w tych krajach mają trend zwykły. Trend malejący odnotowały takie kraje, jak Irlandia, Włochy i Hiszpania. Mniejszym powodzeniem u emigrantów z Polski cieszyły się Holandia i Norwegia, które również odnotowały wzrastającą liczbę emigrantów z Polski.

Tabela 3. Wskaźniki demograficzne Polski w okresie 2004–2014

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
L (tys.)	38 191	38 174	38 157	38 125	38 116	38 136	38 023	38 063	38 064	38 063	38 018
<i>Ldt</i>	-0,44	-0,44	-0,83	-0,26	0,53	-2,96	1,05	0,03	-0,03	-1,17	b.d.
Ln	356 131	364 383	374 244	387 873	414 499	417 589	413 300	388 416	386 257	369 576	b.d.
<i>Lnt</i>	9,33	9,55	9,81	10,18	10,87	10,95	10,73	10,08	10,02	9,60	b.d.
Lz	363 522	368 285	369 686	377 226	379 399	384 940	378 478	375 501	384 788	387 312	b.d.
<i>Lzt</i>	-9,52	-9,65	-9,69	-9,90	-9,95	-10,09	-9,83	-9,75	-9,99	-10,06	b.d.
<i>Wdt</i>	-0,19	-0,10	0,12	0,28	0,92	0,86	0,90	0,33	0,03	-0,46	b.d.
Ms	-9 382	-12 878	-36 134	-20 485	-14 865	-1 196	-2 114	-4 334	-6 617	-19 904	b.d.
<i>Wmst</i>	-0,25	-0,34	-0,95	-0,54	-0,39	-0,03	-0,06	-0,11	-0,17	-0,52	b.d.
Mseu	-9 382	-12 878	-36 134	-20 485	-26 458	-40 154	-62 995	-108 739	-58 057	-56 135	b.d.
<i>Wmseut</i>	-0,25	-0,34	-0,95	-0,54	-0,69	-1,05	-1,66	-2,86	-1,53	-1,47	b.d.

L – liczba ludności na początku roku; *Ldt* – surowy wskaźnik demograficzny ludności na 1000 mieszkańców; Ln – liczba nowo narodzonych w ciągu roku; *Lnt* – liczba nowo narodzonych na 1000 mieszkańców; Lz – liczba zgonów w ciągu roku; *Lzt* – liczba zgonów na 1000 mieszkańców; *Wdt* – wskaźnik demograficzny na 1000 mieszkańców; Ms – migracja saldo według GUS-u; *Wmst* – wskaźnik migracji saldo na 1000 mieszkańców; Mseu – migracja saldo według Eurostatu; *Wmseut* – wskaźnik migracji saldo na 1000 mieszkańców według danych Eurostatu.

Źródło: appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=705037&p_token=0.920516861621584; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=705037&p_token=0.2623275927888244; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=698214&p_token=0.8109562705948075; appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do.

W tabeli 3 przedstawiono najważniejsze wskaźniki demograficzne dla Polski, ukazując także wpływ procesu migracyjnego (według danych GUS-u i Eurostatu) na liczbę ludności kraju. W tabeli tej zamieszczono liczbę ludności na początku roku, liczbę nowo narodzonych i zmarłych oraz saldo migracji (według GUS-u i Eurostatu). Złożenie tych wskaźników daje liczbę mieszkańców kraju na początku kolejnego roku. W badanym okresie 2004–2014 liczba ludności zmniejszyła się o ponad 170 tys. osób, co stanowi skurczenie się liczby mieszkańców kraju o 0,45%

w porównaniu ze stanem z 2004 roku. Bezpośrednią przyczyną zmniejszenia się liczby ludności jest negatywne saldo migracji. W badanym okresie liczba nowo narodzonych w Polsce była większa od liczby zmarłych w latach 2006–2012, niemniej dodatni wzrost ludności kraju zanotowany został tylko 2008 i 2011, w pozostałych latach badanego okresu Polska miała malejącą liczbę ludności. Wynikało to z przeważającego negatywnego salda migracji. Badając wskaźniki urodzeń, zgonów i salda migracji na 1000 mieszkańców w okresie 2004–2008, musimy stwierdzić, że korelują one z Ldt. W okresie 2009–2013 suma wskaźników urodzeń, zgonów i salda migracji na 1000 mieszkańców (jak i liczby absolutne) nie korelują z Ldt (a także z ogólną liczbą mieszkańców kraju). Polska w badanym okresie, jak widać z tabeli, miała znaczny negatywny wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców kraju, który wraz z ujemnym przyrostem naturalnym niesie pewne zagrożenia społeczeństwu i gospodarce Polski.

2. Nowe teoretyczne podstawy współczesnej emigracji

Rozważania dotyczące teoretycznych podstaw współczesnej emigracji [Wołkonowski 2014] należy uzupełnić pewnymi nowymi trendami, które pojawiły się w XXI wieku. Tuż po rozszerzeniu Unii Europejskiej zostały opracowane nowe strategie emigracji. Strategia instytucjonalnej nieprzewidywalności stworzona przez brytyjskich naukowców w odniesieniu do emigrantów z Polski wyjeżdżających do Wielkiej Brytanii dobrze ilustruje stan procesu migracyjnego. Sugeruje ona, że opcje podjęcia decyzji o emigracji, jej kontynuowania, zaprzestania emigracji i powrotu do kraju, zawieszenia zawodowego, awansu zawodowego w kraju lub za granicą są otwarte. Strategia ta w okresie poakcesyjnym, również w świetle wystąpienia niektórych polityków brytyjskich, jest papierkiem lakmusowym jednej ze swobód UE, a mianowicie swobody przepływu siły roboczej [Grabowska-Lusińska, Okólski 2009].

Kolejne trzy strategie brytyjskich naukowców odnoszą się do następujących zjawisk: 1. migracji sezonowej krótkookresowej, tzw. strategia bocianów; 2. migracji długookresowej, tzw. strategia chomików, której celem jest zaoszczędzenie dużej ilości pieniędzy, oraz powrotu do kraju i zainwestowania ich w Polsce; 3. migracji na pobyt stały i pozostania, realizacji kariery zawodowej i przyjęcia wzorców kraju docelowego. W artykule zostanie przedstawiona szczegółowo emigracja na pobyt stały, natomiast dwie pierwsze z powodu braku danych statystycznych – tylko w ogólnym zarysie.

Wychodząc z tych strategii, brytyjscy naukowcy opracowali trzy typy migrantów: 1. „płynących z prądem”; 2. „karierowiczów”; 3. „ciulaczy”. Pierwszy typ odnosi się do emigrantów, którzy ulegli tzw. owczemu pędowi poakcesyjnemu i spontanicznie podjęli decyzje o wyjeździe do pracy, chociaż ich kwalifikacje zawodowe i znajomość języka kraju docelowego są na słabym poziomie. Ich strategią jest faktycznie brak strategii i praca dla takich osób jest jedynie środkiem do życia.

Godzą się na tę kwalifikację zawodową i nie podejmują prób naprawy takiego stanu. Drugi typ – „karierowicze” – to emigranci, którzy przyjechali z zamiarem rozpoczęcia lub rozwoju kariery zawodowej, dobrze znają język kraju docelowego i mają zamiar tutaj pozostać. Trzeci typ – „ciulacze” – to emigranci którzy przyjechali w celach zarobkowych i zaoszczędzenia tych środków, aby spożytkować je w Polsce [Grabowska-Lusińska, Okólski 2009].

Równoległe została również opracowana teoria migracji powrotnych. Należy odnotować, że migracje poakcesyjne Polaków były powiązane z cyklem gospodarczym. Jak wynika z badań, część migrantów po powrocie do kraju twierdzi, że nie powrócili do Polski na stałe. Inna część nie mogła się określić, jakie będą ich kolejne kroki związane z powrotem do kraju, natomiast znaczna część tych, którzy wrócili, zdecydowana była zostać po powrocie w kraju. Niemniej jednak naukowcy spostrzegli, że tacy powracający migranci nie wnoszą na rynek pracy nowych umiejętności i kwalifikacji, dlatego też nie mają dodatkowych argumentów i szans na znalezienie pracy w kraju. Stąd pojawiły się terminy „pułapka migracyjna”, „podwójna marginalizacja” oraz „pętla pułapki migracyjnej” [Iglicka 2010].

Duże rozmiary emigracji spowodowały znaczne skurczenie się liczby ludności, co skutkowało znaczącym wyludnieniem poszczególnych regionów kraju. Monitorowanie procesu migracyjnego utrudnione jest poprzez swobodny przepływ pracowników, a emigracja z pobytem stałym w kraju docelowym stanowi tylko pewną część procesu migracyjnego. Stąd wynika problem z oszacowaniem pełnej emigracji, gdyż emigracja sezonowa, zarobkowa czy długookresowa zajmują duży odsetek w procesie migracyjnym i mają status „nierejestrowanej”. Badania potwierdziły, że z powodu „nierejestrowanej” emigracji ubytek ludności w poszczególnych miejscowościach jest znaczący – w województwie opolskim na przykład 16%, a w niektórych miejscowościach sięgał nawet 30% [Jończy 2013]. Jednak z drugiej strony pojawia się zjawisko „rozgęszczenia” ludności, wynikające z ubytku ludności, przez nierejestrowaną emigrację (nawis demograficzny), która może być „ostatnia” [Grabowska-Lusińska, Okólski 2009]. Zmniejszy to presję na państwo i stworzy warunki sprzyjające dokonaniu głębokich reform instytucjonalnych i modernizacji [Grabowska-Lusińska, Okólski 2009].

3. Procesy migracyjne w Polsce po akcesji do UE na tle innych krajów unijnych

Dokonajmy teraz analizy długookresowej emigracji i imigracji, gdyż przy swobodzie przemieszczania się w UE jest ona najbardziej miarodajna. Szczególnie dotyczy to modelu emigracji, gdy jedna osoba emigruje, pozostali zaś członkowie tej rodziny zostają w kraju. Z drugiej strony należy odnotować, że w zasadzie wszystkie dane statystyczne dotyczące procesu migracyjnego odnoszą się do długookresowej emigracji. Pozwala to porównać wskaźniki takiej emigracji dla krajów UE i części krajów spoza UE. Liczba ludności Polski oficjalnie w okresie 2003–2014

Tabela 4. Zewnętrzna migracja (osoby), zmiany PKB i wskaźnik emigracji i migracji (%) w Polsce w 2003–2013

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>PKB</i>	4,0	5,4	3,7	6,3	6,8	5,1	1,5	2,9	4,5	2,0	1,6
<i>Le</i>	20 813	18 877	22 242	46 936	35 480	74 338	229 320	218 126	265 798	275 603	276 446
<i>Li</i>	7 048	9 495	9 364	10 802	14 995	47 880	189 166	155 131	157 059	217 546	220 311
<i>Sm</i>	-13 765	-9 382	-12 878	-36 134	-20 485	-26 458	-40 154	-62 995	-108 739	-58 057	-56 135
<i>Wemt</i>	0,54	0,49	0,58	1,23	0,93	1,95	6,01	5,74	6,98	7,24	7,26
<i>Wimt</i>	0,18	0,25	0,25	0,28	0,39	1,26	4,96	4,08	4,13	5,72	5,79
<i>Wmst</i>	-0,36	-0,25	-0,34	-0,95	-0,54	-0,69	-1,05	-1,66	-2,86	-1,53	-1,47

PKB – zmiana PKB w % do poprzedniego roku; *Le* – liczba emigrantów w ciągu roku; *Li* – liczba imigrantów w ciągu roku; *Sm* – saldo migracji w ciągu roku; *Wemt* – wskaźnik emigracji na 1000 mieszkańców; *Wimt* – wskaźnik emigracji na 1000 mieszkańców; *Wmst* – wskaźnik migracji saldo na 1000 mieszkańców.

Źródło: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_aux_gph&lang=en; <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>; http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi2&lang=en; http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

Tabela 5. Wskaźnik migracji saldo na 1000 mieszkańców w krajach UE w latach 2003–2013

Lp.	Kraj/Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Średnia roczna*
1	Luksemburg	12,00	9,60	13,10	11,30	12,50	15,80	13,20	15,10	21,20	18,90	19,00	14,70
	.....	...											
21	Słowacja	-0,50	-0,20	-0,10	-0,10	0,40	0,40	-0,10	-0,90	0,50	0,60	0,40	0,04
22	Polska (GUS)	-0,40	-0,20	-0,30	-0,90	-0,50	-0,40	0	0,10	-0,30	-0,10	-0,70	-0,34
23	Grecja	3,60	3,20	3,20	2,30	3,30	-0,20	-1,50	-5,90	-3,30	-6,80	-6,40	-0,77
...	Polska (Eurostat)*	-0,36	-0,25	-0,34	-0,95	-0,54	-0,69	-1,05	-1,66	-2,86	-1,53	-1,47	-1,06
24	Bułgaria	-2,00	-2,10	-2,20	-2,30	-2,30	-2,40	-2,50	-2,40	-0,70	-0,30	-0,20	-1,76
25	Estonia	-2,80	-2,70	-3,80	-4,00	-2,10	-1,50	-1,60	-2,80	-2,90	-2,80	-2,00	-2,64
26	Rumunia	-2,40	-4,50	-4,00	-4,10	-21,90	-8,00	-5,40	-2,40	-2,40	0,80	-0,40	-4,97
27	Łotwa	-5,10	-6,80	-4,90	-4,00	-3,60	-10,30	-16,1	-17,00	-9,70	-5,80	-7,10	-8,22
28	Litwa	-6,30	-9,50	-15,4	-7,50	-6,70	-5,10	-10,1	-25,20	-12,60	-7,10	-5,70	-10,11

* – obliczenia własne

Źródło: ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde230&plu gin=1.

zmniejszyła się nieznacznie – z 38 219 tys. do 38 018 tys., co daje ubytek około 200 tys. Jak wynika z danych zawartych w tabelach 3 i 4, skurczenie się liczby ludności w Polsce spowodowane było znacznie większą emigracją niż imigracją. Wstąpienie Polski do UE wywołało znaczną emigrację, którą rozpatrzemy łącznie z imigracją oraz ze zmianą PKB wobec poprzedniego roku. Analizując strumień emigracyjny, można stwierdzić, że wstąpienie Polski do UE nie wywołało tak duże-

go wzrostu emigracji, jak oczekiwano. Nieznaczny wzrost emigracji nastąpił w 2006 i 2008 roku, natomiast gwałtowny miał miejsce w okresie 2009–2013 i w porównaniu z latami 2003–2004 wzrost zarówno emigracji, jak i imigracji był ponaddziesięciokrotny. Jeżeli okresy 2009–2010 czy 2012–2013 charakteryzowały się niskim wzrostem PKB w porównaniu z rokiem poprzednim, to w 2011 roku był on znaczący (4,5%), nie miało to jednak większego wpływu na zmiany wielkości emigracji. Duże wartości imigracji oznaczają, że ruch migracyjny prawdopodobnie miał charakter wahadłowy dla wielu migrantów.

Z danych zamieszczonych w tabeli 5 wynika, że Polska znalazła się w gronie siedmiu państw mających negatywny wskaźnik salda migracji. Co prawda znajduje się na czele tej grupy – spośród krajów UE-27 charakteryzuje się najmniejszym ujemnym wskaźnikiem migracji i zajmuje 22 miejsce. Jeżeli jednak uwzględnimy dane migracyjne według metodyki Eurostatu, to Polska spadnie o dwie pozycje niżej.

4. Charakterystyka emigranta Polski – płeć, wiek i zróżnicowanie przestrzenne

Ważnym zagadnieniem pozwalającym lepiej zrozumieć proces emigracyjny jest charakterystyka sylwetki emigranta, która zostanie przedstawiona w tym podrozdziale.

Tabela 6. Stopa bezrobocia, wielkość emigracji oraz wskaźniki migracyjne według płci w Polsce

Wyszczególnienie/ Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Bk</i>	20,0	19,8	19,2	14,9	10,4	8,0	8,7	10,0	10,4	10,9	11,1
<i>Bm</i>	18,9	18,5	16,6	13,0	9,0	6,4	7,8	9,4	9,0	9,4	9,7
<i>Le</i>	20 813	18 877	22 242	46 936	35 480	74 338	229 320	218 126	265 798	275 603	276 446
<i>Lk</i>	10 069	9 161	10 362	19 699	14 606	25 145	114 132	108 135	132 054	135 017	138 671
<i>Lm</i>	10 744	9 716	11 880	27 237	20 874	49 193	115 188	109 991	133 744	140 586	137 775
<i>Leps</i>	20 813	18 877	22 242	46 936	35 480	30 140	18 620	17 360	19 858	21 200	32 103
<i>Lkps</i>	10 069	9 161	10 362	19 699	14 606	13 978	10 209	9 385	10 704	11 249	17 229
<i>Lmps</i>	10 744	9 716	11 880	27 237	20 874	16 162	8 411	7 975	9 154	9 951	14 874

Bk – stopa bezrobocia kobiet w %; *Bm* – stopa bezrobocia mężczyzn w %; *Le* – liczba emigrantów; *Lk* – liczba emigrantów kobiet; *Lm* – liczba emigrantów mężczyzn; *Leps* – liczba emigrantów (pobyt stały); *Lkps* – liczba emigrantów kobiet (pobyt stały); *Lmps* – liczba emigrantów mężczyzn (pobyt stały).

Źródło: appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do; appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi2&lang=en; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=720761&p_token=0.08458558620383627.

W okresie 2003–2013 wyjechało z Polski około 1484 tys. emigrantów, z przewagą liczebną mężczyzn, których było w tej grupie około 50 tys. więcej niż kobiet. W badanym okresie możemy odnotować dwa etapy: pierwszy to lata 2003–2008, w którym emigracja powoli narasta, co wynika z nowej sytuacji po wejściu do UE

oraz malejącego bezrobocia w Polsce. W tym pierwszym okresie dominującą grupą emigracyjną byli mężczyźni, którzy stanowili ponad 58% od ogółu. Drugi etap to lata 2009–2013, gdy na skutek pogorszenia się sytuacji gospodarczej (malejący wzrost PKB) i powolnego wzrostu bezrobocia skala emigracji zaczęła gwałtownie wzrastać – w tym okresie emigrowało prawie sześciokrotnie więcej osób niż w poprzednim. Należy również odnotować, że w tym drugim okresie zmalało zróżnicowanie emigracji według płci – mężczyźni stanowili tutaj około 50,4% ogółu. Emigracja na stały jest częścią długoterminowej emigracji i do 2007 roku dane statystyczne takiej emigracji i emigracji długookresowej były identyczne. Udział mężczyzn w emigracji na stały pobyt również jest większy w okresie 2003–2007 i wynosił 55,4% ogółu. W latach 2008–2013 zauważa się (do roku 2010) nieco malejący trend emigracji na stały pobyt, ale w końcowym okresie 2011–2013 nastąpił dynamiczny wzrost. W pierwszym okresie – lata 2003–2008 – mężczyźni stanowili 55,3% ogółu, ale już w drugim okresie – lata 2008–2013 – to kobiety stanowiły 53,9%.

Tabela 7 przedstawia przekrój wiekowy emigrantów (długoterminowej emigracji) z Polski. Widoczna jest dominująca rola trzech grup wiekowych: 20–24 lata – początkowo mająca tendencję zwyżkową, jednak od 2009 roku obserwujemy pojawienie się silnego trendu malejącego; 25–29 lat – charakteryzująca się łagodnym wzrostem, a następnie niskowym trendem. Trzecia grupa – lata 30–34 – mająca znaczący trend wzrostowy udziału w emigracji. Dominującą jest grupa wiekowa 25–29 lat (średnia 16%), kolejną grupą wiekową jest 20–24 lata, mająca niskową tendencję. W badanym okresie grupy wiekowe 20–24, 25–29 i 30–34 lata były najmocniej zaangażowane w proces emigracyjny – od 31% w 2004 roku do 59,7% udziału ogółu emigrantów w 2008 roku. Te same grupy wiekowe miały decydujący wpływ też na emigrację długoterminową ze stałym pobylem (tab. 8) – ich udział w procesie emigracyjnym wahał się od 31% w 2004 roku do 52,4% w 2006 roku.

Tabela 7. Emigranci (długoterminowa emigracja) według grup wiekowych w %

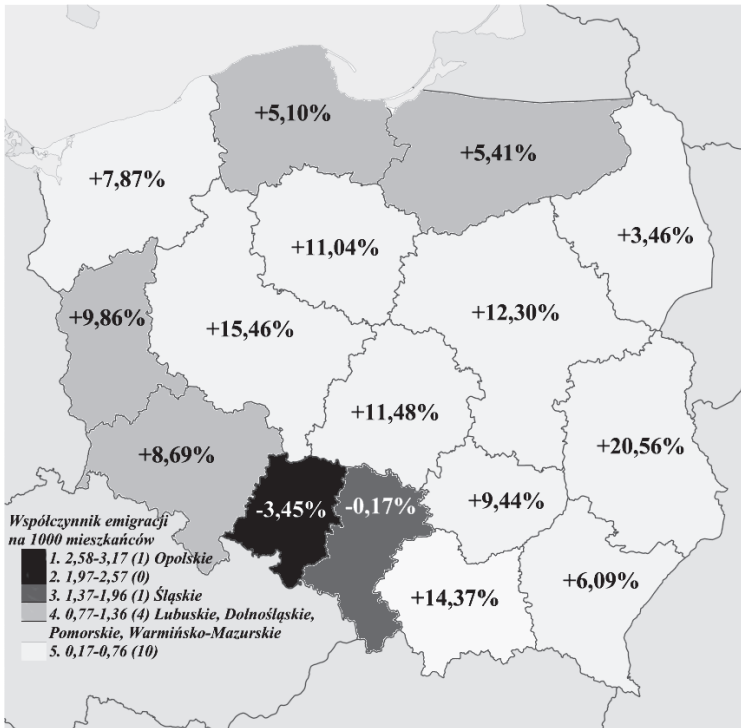
Wiek/ Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Śred- nia
0–4	1,8	1,8	2,7	2,6	2,6	4,4	4,5	5,3	5,3	4,5	3,6
5–9	2,9	2,7	3,4	3,5	3,2	4,6	4,7	5,0	5,3	5,9	4,1
Udział grupy wiekowej 10–14 jest poniżej 5% udziału od ogółu											3,8
15–19	14,1	11,8	7,7	8,6	6,2	4,8	5,2	5,0	4,9	5,2	7,4
20–24	13,0	15,0	21,3	21,5	27,3	9,8	8,7	7,2	7,0	6,2	13,7
25–29	10,1	13,3	20,6	16,0	22,0	17,7	16,5	15,9	14,8	13,3	16,0
30–34	7,9	9,1	10,5	9,8	10,4	14,8	15,1	15,8	16,4	16,2	12,6
35–39	8,3	7,4	6,8	7,3	6,5	9,9	10,3	11,0	11,7	12,3	9,2
40–44	11,8	10,8	7,2	7,6	5,2	7,7	7,9	8,0	8,1	8,8	8,3
45–49	9,7	9,6	6,1	6,8	4,3	6,5	6,6	6,2	6,3	6,5	6,9
50–54	6,3	6,0	4,6	5,1	3,5	5,5	5,5	5,6	5,5	5,7	5,3
Kolejne grupy wiekowe mają poniżej 5% udziału od ogółu											

Źródło: appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi1ctz&lang=en.

Tabela 8. Emigranci (pobyt stały) według grup wiekowych w %

Wiek/ Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Śred- nia
Udział grupy wiekowej 0–4 jest poniżej 5% udziału od ogółu											3,3
5–9	2,9	2,7	3,4	3,5	4,1	4,8	4,7	5,3	6,0	6,6	4,4
10–14	3,5	2,8	3,0	3,5	4,0	5,0	4,8	5,0	5,1	5,3	4,2
15–19	14,1	11,8	7,7	8,6	7,3	5,3	6,0	5,6	6,0	6,3	7,9
20–24	13,0	15,0	21,3	21,5	15,8	8,1	8,0	7,0	6,7	6,4	12,3
25–29	10,1	13,3	20,6	16,0	16,1	14,5	13,5	13,5	13,1	12,2	14,3
30–34	7,9	9,1	10,5	9,8	11,9	14,7	14,6	14,7	15,0	15,1	12,3
35–39	8,3	7,4	6,8	7,3	8,9	10,1	10,7	10,8	11,4	12,1	9,4
40–44	11,8	10,8	7,2	7,6	8,1	9,0	8,6	8,5	8,2	8,5	8,8
45–49	9,7	9,6	6,1	6,8	6,5	7,2	7,4	6,9	6,7	6,4	7,3
50–54	6,3	6,0	4,6	5,1	5,4	6,4	6,2	6,1	5,7	5,6	5,7
55–59	3,5	3,6	2,7	3,3	3,6	4,8	5,1	4,8	4,6	4,4	4,1
Kolejne grupy wiekowe mają poniżej 5% udziału od ogółu											

Źródło: stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=723610&p_token=0.5703529776850674.

Rys. 1. Przestrzenne zróżnicowanie oraz średnioroczna stopa wzrostu współczynnika emigracji (pobyt stały) w %

Źródło: stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=725420&p_token=0.3858880024357583; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=725420&p_token=0.7840043164365482.

Ważnym aspektem jest ustalenie rozkładu strumienia emigracyjnego (pobył stały) według województw oraz zbadanie jego natężenia w badanym okresie. Natężenie strumienia emigracyjnego dla województw będzie przedstawione jako wskaźnik emigracji na 1000 mieszkańców dla danego województwa. Obliczając średnią wartość tego wskaźnika dla okresu 2003–2013 oraz wyliczając średnioroczną stopę wzrostu (w %), otrzymamy obraz strumienia emigracyjnego dla kraju, co ilustrują dane zawarte na rys. 1.

Tabela 9. Współczynnik emigracji na 1000 mieszkańców dla województw oraz jego średnioroczna stopa wzrostu w %

Jednostka/Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Średnia	Roczna stopa
Polska	0,54	0,49	0,58	1,23	0,93	0,79	0,49	0,45	0,52	0,55	0,83	0,67	4,35%
Łódzkie	0,14	0,12	0,20	0,57	0,38	0,33	0,18	0,22	0,22	0,26	0,41	0,28	11,48%
Mazowieckie	0,08	0,06	0,08	0,42	0,28	0,21	0,12	0,11	0,15	0,17	0,25	0,17	12,30%
Małopolskie	0,20	0,39	0,39	0,97	0,69	0,70	0,40	0,37	0,45	0,48	0,75	0,52	14,37%
Śląskie	1,58	1,32	1,46	2,11	1,80	1,42	0,94	0,85	0,90	1,01	1,55	1,36	-0,17%
Lubelskie	0,07	0,08	0,15	0,78	0,53	0,39	0,23	0,21	0,27	0,23	0,46	0,31	20,56%
Podkarpackie	0,39	0,38	0,53	1,33	0,90	0,86	0,49	0,41	0,45	0,44	0,70	0,63	6,09%
Podlaskie	0,46	0,41	0,47	1,04	0,64	0,56	0,39	0,35	0,49	0,44	0,64	0,54	3,46%
Świętokrzyskie	0,15	0,11	0,10	0,71	0,50	0,51	0,26	0,24	0,23	0,24	0,37	0,31	9,44%
Lubuskie	0,43	0,42	0,60	1,48	1,22	0,97	0,58	0,54	0,68	0,71	1,10	0,79	9,86%
Wielkopolskie	0,14	0,12	0,17	0,68	0,55	0,45	0,35	0,32	0,35	0,42	0,58	0,37	15,46%
Zachodniopomorskie	0,29	0,38	0,60	0,64	0,58	0,58	0,44	0,33	0,37	0,37	0,61	0,47	7,87%
Dolnośląskie	0,55	0,49	0,59	1,80	1,29	1,20	0,75	0,69	0,74	0,82	1,26	0,92	8,69%
Opolskie	4,15	3,64	3,26	4,60	4,23	3,66	2,05	1,82	2,29	2,27	2,92	3,17	-3,45%
Kujawsko-pomorskie	0,25	0,23	0,36	1,14	0,76	0,59	0,36	0,36	0,43	0,46	0,71	0,51	11,04%
Pomorskie	0,66	0,49	0,85	1,83	1,19	0,95	0,56	0,61	0,75	0,77	1,09	0,89	5,10%
Warmińsko-mazurskie	0,66	0,64	0,79	1,65	1,17	0,92	0,52	0,51	0,56	0,61	1,11	0,83	5,41%

Źródło: stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=725420&p_token=0.3858880024357583; stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=725420&p_token=0.7840043164365482].

Analiza danych tabeli 9 oraz rys. 1 wykazuje, że największy wskaźnik emigracji na 1000 mieszkańców w badanym okresie był w województwie opolskim (średnia danego wskaźnika dla województwa była 3,17). Około 2,5 razy mniejszy wskaźnik miało województwo śląskie (1,36). Województwa lubuskie, dolnośląskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie tworzą przedostatnią grupę, która miała niższy wskaźnik emigracji na 1000 mieszkańców. Pozostałe 10 województw znalazło się w ostatniej grupie, w której wskaźnik miał niskie wartości (0,17–0,77) dla emigracji na stały pobyt.

Dynamikę zmian współczynnika emigracji na 1000 mieszkańców określa średnioroczna stopa wzrostu. Dokonując analizy tego wskaźnika, stwierdzimy, że 14 województw ma dodatnie wartości, oznacza to, że proces emigracyjny w badanym okresie nasilał się (największą średnioroczną stopę wzrostu miały województwa: lubelskie 20,56%; wielkopolskie 15,46% oraz małopolskie 14,37%). Ujemną stopę wzrostu odnotowały dwa województwa: opolskie $-3,45\%$ i śląskie $-0,17\%$, co świadczy, że emigracja miała tendencję zniżkową. Należy jednak odnotować, że miały one największe średnie wartości dla wskaźnika emigracji na 1000 mieszkańców w badanym okresie. Z powyższego można wnioskować o pojawieniu się tendencji w procesie migracyjnym do zmniejszenia regionalnego zróżnicowania strumienia migracyjnego.

5. Kraje docelowe emigrantów z Polski

Według danych z powszechnego spisu ludności w 2011 roku na emigracji (w terminie powyżej trzech miesięcy) było 2 017 501 obywateli polskich. W roku 2002 za granicą (w terminie powyżej dwóch miesięcy) było 786 085 emigrantów [Rocznik... 2013]. Docelowym krajem emigranta jest państwo, w którym będzie on mógł zrealizować swój cel, i jest to również bezpośrednio związane z przyczyną emigracji. Wyniki powszechnego spisu ludności z 2011 roku zawierają dane na temat przyczyn emigracji. Dotyczą one jednak tylko pewnej części, a mianowicie 370 380 emigrantów, co stanowi około 18,4% ogółu emigrantów z Polski. Z tej grupy osób pracę jako podstawową przyczynę emigracji podało 269 671 emigrantów, co stanowi 72,8% ogółu tej grupy. Sprawy rodzinne jako podstawową przyczynę emigracji podało 58 214 emigrantów (15,7%), edukację zaś – 21 192 (5,7%). Pozostałe osoby z tej grupy – 21 303 (5,8%), zostały zakwalifikowane jako emigranci, którzy podali pozostałe przyczyny lub takie zostały nieustalone [Rocznik... 2013].

Dane z powszechnego spisu ludności 2011 roku zawierają również poziom wykształcenia emigrantów z Polski dla grupy osób od 13 lat i więcej. Spośród 2 017 501 emigrantów grupa taka liczyła 1 816 664 osób, ale dane na temat wykształcenia otrzymano od 345 252 osób, co stanowi 19,0% ogółu. Wyższe wykształcenie z tej grupy podało 78 620 – 22,8%; policealne 12 984 – 3,8%; średnie wykształcenie (zawodowe i ogólnokształcące) 139 737 – 40,5%; zasadnicze zawodowe 83 248 – 24,1%; gimnazjalne 7833 – 2,3%; podstawowe ukończone 21 865 – 6,3%; podstawowe nieukończone i bez wykształcenia – 965 (0,3%) [Rocznik... 2013].

Docelowym krajem emigrantów (pobyty stały) z Polski w badanym okresie były przede wszystkim Niemcy i Wielka Brytania. Kraje te mają około 60–70% udziału ogółu emigrantów z Polski na pobyty stały. Udział Niemiec wahał się od 31,9% do 72,1%. Wielka Brytania początkowo miała udział w emigracji wzrastający i ostatnio utrzymuje się on na poziomie około 20%. Następnym krajem docelowym są Stany Zjednoczone – ich udział był w miarę stabilny i wynosił około 10%. Kolejne kraje to Irlandia i Holandia, których udział był na poziomie 3,2% ogółu.

Tabela 10. Emigranci z Polski według docelowego kraju (pobyt stały) w %

Państwo \ Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Średnia
Niemcy	72,1	67,0	55,4	31,9	38,8	39,4	41,7	39,3	39,2	39,6	38,7	45,7
Wielka Brytania	1,4	2,9	13,8	38,3	25,8	21,8	18,8	20,0	22,3	23,1	24,2	19,3
Irlandia	0,1	0,4	1,8	4,9	5,9	4,7	3,1	3,3	3,6	3,9	3,6	3,2
Holandia	1,3	1,9	1,8	2,0	3,1	3,3	3,7	3,9	4,5	4,6	4,5	3,2
USA	11,8	12,7	11,8	8,4	8,7	10,5	10,5	10,2	9,0	7,5	8,2	10,0
Austria	1,7	2,1	1,4	1,8	2,2	1,9	2,1	1,9	2,4	2,3	2,4	2,0
Kanada	3,8	3,5	3,6	2,3	2,3	2,8	3,1	3,5	2,8	2,7	2,3	3,0
Szwecja	0,6	0,9	1,2	1,3	1,4	1,6	2,1	2,3	1,7	1,6	1,9	1,5
Norwegia	0,2	0,3	0,3	0,5	0,9	1,4	1,3	1,7	1,4	1,9	2,0	1,1
Belgia	0,7	0,7	0,7	0,7	1,1	1,1	1,5	1,7	1,7	1,9	1,8	1,2
Pozostałe	6,3	7,5	8,2	7,9	9,8	11,6	12,1	12,2	11,4	10,9	10,4	9,8

Źródło: stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2008,4,1.html; *Rocznik Demograficzny 2010*, GUS, Warszawa 2010, s. 436; *Rocznik Demograficzny 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 426; *Rocznik Demograficzny 2012*, GUS, Warszawa 2012, s. 446; *Rocznik Demograficzny 2013*, GUS, Warszawa 2013, s. 472; *Rocznik Demograficzny 2014*, GUS, Warszawa 2014, s. 490.

Część emigrantów pozostawiła rodziny w kraju urodzenia i wspiera je finansowo. Takie transfery pieniężne trafiają do kraju i zasilają budżet rodzinny. Środki te są wykorzystywane na zaspokojenie potrzeb członków rodzin i w ten sposób pośrednio zasilają budżet Polski. Jak wynika z tabeli 11, emigranci z Polski przekazali w badanym okresie ponad 41 mld euro, które sięgały od 1,1% do 1,7% PKB Polski. Należy jednak odnotować, że w okresie 2008–2013 jest widoczna wyraźna tendencja zniżkowa wielkości transferów pieniężnych. Niemniej jest to znaczący zastrzyk finansowy dla rodzin emigrantów, a również dla państwa.

Tabela 11. Przekazy emigrantów z Polski (mld euro) i ich udział w PKB w %

Wyszczególnienie/Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Przekazy osób prywatnych	2,3	3,3	4,5	5,3	5,2	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1
Udział przekazów w PKB kraju (%)	1,1	1,4	1,7	1,7	1,4	1,4	1,2	1,1	1,1	1,1

Źródło: I. Chmielewska, *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań NBP*, Materiały i Studia, nr 314, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2015, s. 18.

6. Zakończenie

W artykule przeanalizowano poziom emigracji i imigracji, zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika emigracji według województw, przedstawiona została sylwetka

emigranta (pobyt stały) – płeć, wiek, wykształcenie, oraz wskazano przyczyny emigracji, a także kraje docelowe. Analiza tych badań sprowadza się do następujących wniosków: 1. Wielkość emigracji w badanym okresie była znacząco większa niż imigracji, stąd wynikł ubytek ludności, który rzutował na sytuację demograficzną kraju; 2. W początkowym okresie większość emigrantów stanowili mężczyźni, jednak w drugiej części badanego okresu sytuacja się wyrównała; 3. Emigranci z Polski są w większości młodymi ludźmi w wieku 20–34 lat i dobrze wykształceni; 4. Analiza zróżnicowania przestrzennego emigracji na stały pobyt ukazała regiony najbardziej wzmożonej emigracji (woj. opolskie i śląskie) oraz wzrastającą dynamikę zmian wskaźnika emigracji; 5. Niemcy i Wielka Brytania są krajami docelowymi emigrantów z Polski.

Literatura

- Grabowska-Lusińska I., Okólski M., 2009, *Emigracja ostatnia?*, Scholar, Warszawa.
- Iglicka K., 2010, *Powroty Polaków po 2004 roku. W pętli pułapki migracji*, Scholar, Warszawa.
- Jończy R., 2013, *Regionalne skutki odpływu ludności Polski w okresie transformacji (wnioski z badań własnych w regionie opolskim)*, [w:] *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa*, red. M. Lesińska, M. Okólski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 41–49.
- Kostrzewa Z., 2014, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2013*, GUS, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny 2010*, 2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny 2011*, 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny 2012*, 2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny 2013*, 2013, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Wołkonowski J., 2014, *Przyczyny i struktura emigracji obywateli Litwy w okresie 2003–2013*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 348, Polityka Ekonomiczna, UE, Wrocław, s. 437–448.